

Удовіченко Лілія Геннадіївна
*старший викладач кафедри українознавства ХНАДУ,
доктор філософії з філології
e-mail: udovichenko_lg@ukr.net*

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ: МІЖ ГЛОБАЛІЗАЦІЄЮ ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ АВТЕНТИЧНІСТЮ

У контексті глобалізаційних процесів, що охопили всі сфери суспільного життя, мова постає не лише засобом комунікації, а й чинником національної безпеки, культурної самобутності та наукового розвитку. Особливої уваги потребує термінологія – той пласт лексики, що безпосередньо відображає інтелектуальний і науковий потенціал нації. Саме через систему термінів утверджується наукова картина світу, формуються стандарти професійного спілкування та реалізується зв'язок між національною культурою й світовим науковим простором.

В умовах посиленої інтеграції української науки в міжнародне середовище відбувається активне засвоєння іншомовних термінів, що водночас збагачує наукову мову й створює ризики втрати мовної автентичності. Пошук балансу між глобальним і національним виміром стає ключовим завданням сучасного термінознавства, адже, як зазначають науковці, «штучна реставрація, нав'язування діалектних, застарілих термінів, власних уподобань ведуть до самоізоляції не лише наукової мови, а й самої науки, з одного боку, а з другого – надмірне захоплення іншомовними термінами призведе до втрати національної мовної самобутності» [1].

Мета й завдання дослідження – проаналізувати особливості розвитку української термінології на сучасному етапі, окреслити вплив глобалізаційних тенденцій на її структуру та функції, а також визначити шляхи збереження національної автентичності у сфері термінотворення.

На думку Л. О. Симоненко, термінологію становлять «...сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати

теоретико-пізнавальної діяльності людини» [6, с. 3]. Л. М. Томіленко підсумовує, що «...основні визначення термінології формують уявлення про специфіку цієї лексики як сукупності понять, що відбивають науковий світогляд; низки спеціальних найменувань різних галузей знань; групи взаємопов'язаних термінів; підсистеми словникового складу літературної мови; штучно сформованого лексичного пласту» [8, с. 14].

В українській лінгвістичній традиції (Л. Т. Масенко [2, с. 88] Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. [3], О. О. Тараненко [9, с. 683], та інші) наголошується, що термінологічна система – це не лише інструмент наукового опису, а й показник культурно-національної самобутності наукової думки.

Після здобуття Україною незалежності, а саме 90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст., активізувалися процеси унормування термінології в різних галузях знань. Зокрема після законодавчого закріплення статусу української мови як державної активізувалася робота в теоретичному й практичному напрямках: укладаються галузеві словники, у яких відновлюється термінологічна спадщина 1920–1930-х років і водночас виявляються випадки надмірного вживання іншомовних слів; розробляються державні стандарти на терміни та їх визначення; впроваджуються навчальні курси з фахової мови й спеціальні дисципліни з наукової термінології та культури професійного мовлення; створюються навчальні посібники; активізується проведення термінологічних наукових конференцій тощо [4, с. 21–26; 5, с. 41–49].

Проте ХХІ століття поставило нові виклики: англійська мова, ставши глобальним лінгвістичним кодом науки, зумовила масове проникнення запозичень – насамперед у сфері інформаційних технологій, економіки, соціальних наук, освіти.

Такі процеси є закономірними для сучасної науки, однак їхнє некритичне сприйняття загрожує поступовим витісненням власне українських терміноелементів і порушенням системності мови. Отже, постає потреба гармонійного поєднання відкритості до світового досвіду та збереження мовного суверенітету.

Водночас слід враховувати, що термінологічна адаптація – це не механічне перекладання іншомовних форм, а складний когнітивно-комунікативний процес. Успішність українського термінотворення залежить від поєднання лінгвістичної коректності, міждисциплінарної узгодженості та культурної мотивації. Наприклад, у галузі автомобілебудування вживаються як кальковані запозичення (*амортизатор, стартер, бампер, спойлер*), так і питомі українські відповідники (*поглинач ударів, пускач, відбійник, обтічник*), що засвідчує пошук термінологічного компромісу між традицією та новітністю.

У цьому контексті важливою є роль гуманітарної освіти, що формує термінологічну компетентність майбутніх фахівців. Освітні програми з української мови (за професійним спрямуванням) сприяють розвитку вмінь працювати з науковими джерелами, створювати наукові тексти, критично оцінювати мовні норми. Термінологічна ж грамотність допомагає фахівцеві «уникати сліпого калькування під час перекладу фахової літератури та створення текстів професійного спрямування, орієнтує на вживання нормативних форм термінолексем та фахових фразеологічних терміносполучень» [7, с. 157].

З іншого боку, глобалізація відкриває перспективи міжнародної співпраці, перекладу, участі українських дослідників у світових наукових дискусіях. Тому ключове завдання сучасної термінологічної політики – забезпечити збалансованість між інтернаціоналізацією науки й розвитком українського термінотворення. Це можливо за умови підтримки державних і академічних ініціатив, спрямованих на укладання оновлених словників, стандартизацію термінів, підвищення мовної культури науковців, а також формування в студентів умінь свідомо, грамотно й творчо користуватися українською термінологією у своїй фаховій діяльності.

Сучасна українська термінологія функціонує на перетині двох тенденцій – глобалізаційної, що вимагає відкритості до міжнародних мовних моделей, і національно-автентичної, яка забезпечує культурну самобутність науки. Збереження рівноваги між цими процесами можливе лише за умов науково

обґрунтованої мовної політики, розвитку термінологічної культури фахівців та активної участі гуманітаристики у формуванні ціннісних орієнтирів суспільства. Українська термінологія, спираючись на власну традицію й адаптуючи світові досягнення, здатна стати потужним чинником утвердження національної наукової ідентичності у глобальному просторі.

Література

1. Азарова Л. Є., Пастух М. О. Сучасний стан української термінології і її подальше вдосконалення: *тези XLVII Науково-технічна конференція підрозділів Вінницького національного технічного університету. Інститут соціально-гуманітарних наук*. Вінниця, 2018. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23442/%d0%94%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%b2%d1%96%d0%b4%d1%8c%20%d0%9f%d0%b0%d1%81%d1%82%d1%83%d1%85.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 07.11.2025).
2. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ: КМ Академія, 2004. 164 с.
3. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
4. Симоненко Л. О. Нові підходи до розбудови української наукової термінології другої половини ХХ – початку ХХІ ст. *Термінологія і сучасність*: зб. наук. пр. Київ: КНЕУ, 2005. С. 21–26.
5. Симоненко Л. О. Термінологічні студії в Україні. *Opera Slavica. Slavistické irozhledy jazykovědnýsešit*. Брно, 2011. С. 41–49.
6. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*: збірник наукових праць. Київ: КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
7. Стасюк Т. В. Мовно-професійна компетентність / термінологічна компетентність у розрізі соціолінгвістики. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2014. Вип. 15. С. 153–161.
8. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
9. Українська мова: енциклопедія / відп. ред. В. М. Русанівський, співгол. редкол. О. О. Тараненко. Київ, 2004. 833 с.